

EEN WAARDEVOL EN DUURZAAM MUSEUM IS STERK VERANKERD MET DE PLEK

Gesprek met architect Michiel Riedijk

Michiel Riedijk is architect bij Neutelings Riedijk Architecten in Rotterdam. Het bureau heeft veel toonaangevende musea ontworpen en gerealiseerd. Bekende voorbeelden zijn het MAS in Antwerpen, Beeld en Geluid in Hilversum en het Naturalis Biodiversity Center in Leiden. Op dit moment werkt Michiel Riedijk met zijn team aan de vernieuwing van het Amsterdam Museum.

Marloes Koster

Michiel Riedijk in het MAS - foto: Morten de Boer

► **Gemeenschappelijk belang**

Hoe bereik je een goede verankering van een museumgebouw in het stedelijk leven? Dat is volgens u essentieel.

‘Hiervoor hanteren we als bureau een aantal strategieën. Allereerst zien we het museum als verlenging van het openbaar domein. Een museum zondert zich niet af, maar moet zich juist openen naar het publieke leven. Dat betekent dat we bijvoorbeeld straten doortrekken die als galerijen omhoog gaan in een museumgebouw en uitkomen op een dakterras. Of we laten een straat dwars door het gebouw heen lopen en zorgen dat er een plein komt dat je voor verschillende programmatische invullingen kunt gebruiken. Daarnaast is het voor de verbinding met de stad of de omgeving belangrijk dat een museumgebouw, in ieder geval voor een deel, altijd publiek toegankelijk is.’

‘Bij de bouw van een nieuw museum zijn altijd veel verschillende stakeholders betrokken, zoals bewoners en ondernemers uit de omgeving en de verschillende diensten van de stad. In de samenwerking met alle betrokkenen is het essentieel om juist na te denken over het gemeenschappelijke belang dat

↑ Het MAS op het Eilandje in Antwerpen. Foto: Sarah Blee

→ Medaillon ontworpen door Tom Lanoye en Tom Hautekiet | MAS Antwerpen. Foto: Scagliola Brakkee

iedereen deelt, in plaats van te denken vanuit tegenstellingen. Tijdens het ontwerpproces voeren we verschillende overleggen met alle vertegenwoordigers, waarbij we formuleren op welke manier de belangen van alle betrokken partijen zo goed mogelijk tot hun recht komen. De meeste stakeholders vinden elkaar in een zo precies mogelijk gedefinieerde vorm van het openbaar domein: geen vieze hoekjes en nare steegjes, maar een heldere publieke ruimte. Daar hebben zowel het museum als de ondernemers in de omgeving veel profijt van. Bij het Amsterdam museum speelt dit in verhevigde mate, omdat dit museum midden in de binnenstad van Amsterdam ligt, grenzend aan het historische Begijnhof.

Uitnodigend

Hoe kan een nieuw museumgebouw invloed hebben op de stedelijke ontwikkeling?

‘Een museum is een bestemming in de stad. Vanuit dat bewustzijn moet een nieuw museum worden ontworpen. Daarom moet het aangrenzende publieke domein ook deel uitmaken van het ontwerp. Na een museumbezoek trekken mensen verder de stad in, naar restaurants of winkels in de omgeving.’

‘Het iconische MAS Museum aan de Stroom heeft een enorme impuls gegeven aan het voormalige havengebied in het noorden van Antwerpen. We ontwierpen een museum als een stapelhuis, passend bij de pakhuizen in dit gebied. De entree ligt langs de wandelroute naar ‘t Eilandje en het café grenst aan het grote plein. Daardoor wordt het plein direct geactiveerd. En doordat het museum echt een bestemming is geworden, zie je dat ook de andere cafés en restaurants in de omgeving daarvan profiteren.’

‘Het ideale museum is etalage, theater, tempel, kluis en plein in één.’

‘Veel van wat we bij het MAS hebben geleerd, komt goed van pas bij de vernieuwing en verduurzaming van het Amsterdam Museum waar we nu aan werken. Het museum is gevestigd in het hart van de historische binnenstad, in een prachtig rijksmonument rondom drie bijzondere binnenplaatsen. Een van de belangrijkste ingrepen die we hier doen is dat we de publieke passage die door het gebouw heen loopt, behouden en versterken. We maken in

het interieur een verdiept plein, waar de straat aan weerszijden omheen loopt. Dat kan doordat het doorlopende museumparcours op de eerste verdieping komt te liggen, waardoor op het maaiveld functies een plek kunnen krijgen die het museum verbinden met de stad, zoals een museumrestaurant, een auditorium en educatieve ruimten. Het museum krijgt daarmee een uitnodigend gezicht naar de stad en brengt leven in de hoven en aan de straat. En deze ruimtes kunnen ook worden gebruikt als het museum dicht is.’

‘Wij ontwikkelen musea zodanig dat veel verschillende vormen van gebruik kunnen worden geaccommodeerd. Het ideale museum is etalage, theater, tempel, kluis en plein in één. Het winnende ontwerp dat wij maakten voor het Cincinnati Art Museum in de Verenigde Staten bestaat uit een combinatie van een enfilade-opstelling, een grote zaal voor tijdelijke flexibele tentoonstellingen en evenementen, een iconische expositietoren, een (open) depot en een beeldentuin.’

Verankerd

'Hedendaagse architectonische ornamenten resulteren in karaktervolle en expressieve gebouwen, die bijdragen aan lokale identiteiten in onze globaliserende wereld.' Dit betoogt Neutelings Riedijk Architecten in het boek *'Ornament & Identity.'* Geldt dit ook voor jullie museumgebouwen?

'Dit gaat over de manier waarop het gebouw ruimte biedt aan bijzondere functies, maar ook over hoe het gebouw is vormgegeven en gematerialiseerd. In Naturalis Biodiversity Center in Leiden hebben we bijvoorbeeld in de gevel gezocht naar een expressie die een relatie aangaat met biodiversiteit en de evolutie - de belangrijke thema's van dit museum. Dat kun je allemaal terugzien in de gevel van Iraans natuursteen, waarin fossielen en kristallen te ontdekken zijn. Dat wordt afgewisseld met betonreliëfs die zijn ontworpen door modeontwerpster Iris van Herpen. Ook haar ontwerp roept associaties op met vormen uit de natuur en zorgt ervoor dat het gebouw spreekt: evolutie en biodiversiteit worden zichtbaar gemaakt in het openbaar domein.'

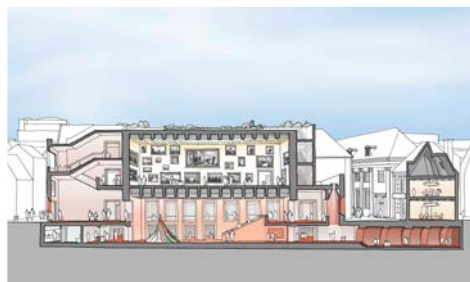
'Alle door ons ontworpen musea zijn specifiek ontworpen voor een bepaalde plek en reageren op de directe context. Bij het MAS is het plein voorzien van een mozaïek van de Antwerpse kunstenaar Luc Tuymans. Hiermee wordt het gebouw dus ook specifiek Antwerps. Dat moet volgens ons bij ieder gebouw gebeuren, zodat een gebouw zich aan die directe fysieke context verankert. Maar tegelijkertijd moet het zich ook verankeren aan een culturele context. Met het medaillongedicht van Tom Lanoye en Tom Hautekiet en met de handjes op de gevel die verwijzen naar 'handwerpen', verankert het MAS zich ook in cultureel opzicht aan Antwerpen.'

'Ook bij Beeld en Geluid in Hilversum versterkt de eigentijdse glas-in-loodgevel de identiteit van het gebouw. Grafisch ontwerper Jaap Drupsteen stelde deze glasgevel samen met originele tv-beelden uit het archief van Beeld en Geluid. Het grote plein in het interieur is hierdoor ook letterlijk een mediaplein geworden, een huiskamer van de mediawereld. In al deze projecten hebben wij met veel plezier samengewerkt met kunstenaars.'

Meer daglicht!

Kun je nog een voorbeeld noemen van wat belangrijk is voor een duurzaam en toekomstbestendig museumgebouw?

'Voor een lange levensduur van een gebouw

↑ De gevel van Beeld en Geluid in Hilversum.
Foto: Scagliola Brakkee

→ Schetsdoorsneden van het nieuwe Amsterdam Museum. Beeld: Neutelings Riedijk Architecten

'Met het oog op de toekomstbestendigheid van een gebouw proberen wij altijd zo veel mogelijk ruimtes te voorzien van daglicht.'

zijn ook de belevingswaarde en de toekomstwaarde bepalend. Voor een museumgebouw is de verhouding tussen daglicht en kunstlicht een belangrijk aandachtspunt. Met het oog op de toekomstbestendigheid van een gebouw proberen wij altijd zo veel mogelijk ruimtes te voorzien van daglicht.

'Dat is een les die we hebben geleerd uit de bouw van het MAS, waar alle tentoonstellingszalen zijn

gebouwd als "black boxes". We hebben daarna bij Naturalis prachtige mogelijkheden gecreëerd om wel noorderlicht in de museumzalen te laten vallen, waardoor je altijd heel mooi strijklicht hebt. Hiervoor zijn de gestapelde museumzalen van Naturalis vertrappt en ten opzichte van elkaar verschoven. Ook in het ontwerp van het Amsterdam Museum zorgen we er nu voor dat de zalen daglicht kunnen krijgen. Want je kunt maar een keer bouwen!

Het atrium van Naturalis Biodiversity Center Leiden.
Foto: Scagliola Brakkee

Daglicht? Kunstlicht?

Michiel Riedijk: 'Vanuit ideeën over de conservering van de artefacten en vanuit de encenering van de tentoonstellingen wint kunstlicht het nu vaak van daglicht. Daardoor proberen wij juist de circulatieruimten - de route door het gebouw en de entreehal - royaal van daglicht te voorzien. Het daglicht dat bij Naturalis door de glaskroon binnenvalt, maakt van de publiekshal een geweldige ruimte.'

'Met het oog op duurzaamheid is het belangrijk de juiste balans te vinden in het duurzaam functioneren van het gebouw. Natuurlijk is dat een hele ingewikkelde balans. Musea kiezen nu vaak voor de meest duurzame oplossing met het oog op het behoud van collectie. Dat staat soms op gespannen voet met het duurzaam naar binnenhalen van daglicht en met het uitzicht in een gebouw.'

↑ Eemhuis: bibliotheek in Amersfoort.
Foto: Scagliola Brakkee

→ Picknick bij het MAS.
Foto: Jelle Vermeersch

Michiel Riedijk over het toekomstig- bestendig museum

‘De manier waarop het museum zich verhoudt tot zijn publiek en het stedelijk domein, daar zit de echte vernieuwing. De eerste museumgebouwen waren paleizen die de privéverzamelingen van rijke edellieden toonden. Toen musea openbaar werden, ontstonden nieuwe typologieën. Het meest revolutionaire nieuwe museumgebouw was in de jaren 1970 het Centre Pompidou in Parijs: een museum als een warehouse, met grote, vrij indeelbare vloeren. Letterlijk een museum voor iedereen, toegankelijk via grote monumentale roltrappen.’

‘Het museum als gebouwtype ontwikkelt zich nog steeds. Een duurzaam en waardevol museum is geen paleis voor de kunsten, geen supermarkt met voor elk wat wils en ook geen dodenstad waar alleen oude voorwerpen worden opgeslagen. Voor het museumgebouw van de toekomst ligt de belangrijkste uitdaging voor architecten in de synthese tussen het presenteren van artefacten, het tot leven wekken en toegankelijk maken van kunst en het bieden van inspiratie en vergezichten op wat kunst kan betekenen in het leven van alledag. En die synthese begint bij een verankering in het sociale weefsel van de stad.’

‘Het bouwen van ruimtes met daglicht is echt een investering in de toekomst. Hoewel de zalen van Naturalis nu zijn verduisterd, ben ik heel blij dat we toch daklichten hebben gemaakt. Daglicht geeft meer toekomstwaarde aan een gebouw. Ik vind het nog steeds een gemiste kans, dat we bij het MAS geen daglicht gemaakt hebben in de zalen.’

Gratis

Zijn er overeenkomsten met andere publieke gebouwen, zoals bibliotheken?

‘Er zijn steeds minder publieke gebouwen waar een gevoel van gezamenlijkheid kan worden ervaren, terwijl dat volgens mij maatschappelijk gezien echt belangrijk is. Wij hebben ook veel bibliotheken ontworpen, zoals bijvoorbeeld Rozet in Arnhem en het Eemhuis in Amersfoort. In een bibliotheek is iedereen welkom, jong,

Er zijn steeds minder publieke gebouwen waar een gevoel van gezamenlijkheid kan worden ervaren.

oud, rijk of arm, en je hoeft niet te betalen om naar binnen te komen. Eigenlijk zou een museum er ook naar moeten streven dat in ieder geval een deel van het gebouw gratis publiek toegankelijk is. Zodat meer mensen ook echt door het gebouw heen lopen en de verwondering bij de confrontatie met een authentiek (kunst)voorwerp kunnen ervaren, terwijl ze daar in principe helemaal niet naar op zoek waren. De schokkende confrontatie met het origineel - dat is een cruciale meerwaarde van een museumbezoek.’ ◀